

Василенко Юлія Віталіївна,
студентка юридичного факультету
Науковий керівник – д.ю.н., професор Наливайко Л.Р.
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ГЕНДЕРНЕ КВОТУВАННЯ

Основний Закон України в ст. 24 наголошує, що рівні права жінки і чоловіка забезпечуються наданням їм однакових можливостей участі у громадсько-політичній діяльності [1]. Але незважаючи на цю норму, жінки в Україні продовжують зазнавати дискримінації, зокрема і в політичній сфері, оскільки недостатньо представлені на рівні прийняття політичних рішень.

Дискусійним питанням гендерної політики та наданням квот у своїх працях приділили увагу такі вчені: Т. Мельник, М. Білінської, Н. Фрейжер, О. Савенка, Л. Слободян, Т. Марценюк, Т. Бендас, М. Богачевська-Хом'як, Н. Грицяк, Д. Ісламова, Дж. Елштайн, Л. Кобилянська, К. Левченко та ін.

Одним із засобів реалізації принципів гендерної рівності є позитивні дії, що включають гендерне квотування. Гендерні квоти – це політико-правовий спосіб згладжування наслідків гендерної дискримінації в усіх суспільних сферах шляхом надання легітимної політичної трибуни для артикуляції, представництва та реалізації відповідних соціальних інтересів. У сучасних умовах гендерні квоти – це вид позитивної дискримінації, тобто система пільг, заохочень, заборон і компенсацій, спрямованих на підвищення соціального статусу жінок.

Гендерні квоти виконують ще одну досить важливу соціальну функцію. Завдяки їх запровадженню та дії протягом певного періоду часу долаються гендерні стереотипи свідомості. Раніше дискримінована стать включалася в ті сфери життя суспільства, з яких тривалий час була виключена, і своєю практичною діяльністю доводить спроможність, бажання та корисність у тих сферах професійної діяльності, які мали статево забарвлення, та на тих рівнях посад, які прийнято було вважати нежіночими або нечоловічими [2, с. 26].

Забезпечення рівної політичної участі чоловіків та жінок здійснюється за принципом паритетної демократії, який реалізується за допомогою впровадження квотування. Квотування – це можливість подолання нерівноправного представництва у сфері публічної влади в достатньо короткі терміни, проте це питання є доволі дискусійним та, звісно, має як переваги, так і недоліки. До негативних наслідків введення квот відносять можливий латентний конфлікт між чоловіками та жінками, ставиться під питання кваліфікація кандидатів, коли жінки можуть почуватися неповноправними на обійнятих посадах. А перевагами квотування стає подолання нерівності не тільки у політичному житті, а й загалом встановлення гендерного балансу у суспільстві [2, с. 28].

За даними Міжпарламентського Союзу, станом на 1 січня 2017 року кі-

лькість жінок у парламентах світу складає 23,3 %. У загальному рейтингу серед 193 країн світу Україна за рівнем представництва жінок у законодавчому органі (12,3 %) посідає лише 146 місце.

Квоти вважаються тим механізмом, який приваблює жінок у політику на вищій щабелі влади в ситуації існуючих структурних перепон. Тобто в ситуації, яка характерна і для теперішнього українського політикуму. Незважаючи на традиційно високий рівень освіченості жіночих трудових ресурсів (за даними Держстату, при однаковому ступені загальної вищої та професійної освіти на 88 жінок припадає 71 чоловік, враховуючи похибку кількісного складу населення України), рівень представництва жінок, наприклад, у парламенті, ніколи не перевищував 8,5 % – Верховна Рада останнього, VII скликання (з 2012 р.). Для порівняння: в Руанді цей показник становить 56 %, Андорі – 50 %, Кубі – 45 %, Швеції – 45 %, Фінляндії – 43%, Норвегії – 40 %, Данії – 39 %, Німеччині – 33 %, Афганістані – 28 %, Іраку – 25 %, Франції – 27 %, Польщі – 24 % (за статистикою Світового банку, 2012 р.). Звісно, що позитивні тимчасові заходи мають супроводжуватись й іншими заходами – тренінгами з жіночого лідерства, навчанням ефективній комунікації, політичній грамоті тощо [2, с. 28].

Глибоко вкорінений стереотип стосовно ролі жінки в суспільстві дискредитує її як актора соціального, економічного та політичного життя. У свій час жінка-парламентарій з Буркіна-Фасо зазначала, що «те, що ти жінка – вже є перешкодою само по собі, особливо у поєднанні з соціокультурним тиском патріархальної системи» [3, с. 89].

Практика квотування має застосовуватися в першу чергу в синтезі з виборчою системою, інакше гендерні квоти будуть малоефективними та безрезультатними. Важливо розуміти, що продуктивне функціонування квот прямо залежить від типу виборчої системи. Аналізуючи особливості реалізації механізму гендерного квотування у різних країнах світу, можна зробити висновок, що система запровадження квот є найбільш ефективною у країнах з пропорційною виборчою системою [3, с. 90].

Пропоновані депутатами і громадянським суспільством варіанти реформи виборчої системи, елементом якої, зокрема, є відмова від проведення виборів в одномандатних округах (у рамках мажоритарної системи), покращуватиме шанси жінок на обрання, але перехід від закритих до відкритих списків, а також зменшення розміру округів можуть стати новими перешкодами на шляху успіху жінок у виборчих перегонах. Проте це лише підтверджує необхідність застосування механізмів гендерного квотування, адже якщо жінки не будуть включені до списків кандидатів, то вони не матимуть жодних шансів брати участь у виборчих перегонах і бути обраними. Очевидно, що в рамках пропорційної системи відкритих чи напіввідкритих списків, яка ускладнює шанси жінок на обрання, особливого значення набуває бажання і спроможність партій розширювати можливості участі жінок у виборчому процесі [5, с. 19].

Проте, незважаючи на прийняття більшістю розвинених країн світу системи гендерного квотування, Україна досі не прийняла для себе жодних од-

нозначних рішень стосовно даного питання. Проблема в першу чергу полягає у суспільному сприйнятті масового залучення жінок до політики. Стереотипи, про які вже зазначалося вище, не дозволяють українському політикуму перейти на новий більш якісний рівень гендерних відносин у політичній сфері [3, с. 90–91].

Яскравим прикладом держави, що має законодавчо закріплені гендерні квоти, є Бельгія. Почавши з добровільних партійних квот, нині держава законодавчо закріпила квоти, що поширюються як на місцевий, так і на національний рівень, а представництво жінок сягає близько 30 % на місцевому та національному рівнях. В Україні вже понад десять років тому набув чинності Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Однак він передбачає необхідність представництва жінок і чоловіків без зазначення будь-яких механізмів досягнення цього, зокрема квот. Це питання було найсуперечливішим протягом дискусій у процесі його прийняття. Принцип недискримінації за ознакою статі дійсно стає невіддільною складовою законодавства України, але в більшості випадків такі норми мають лише декларативний характер [4, с. 41].

Підсумовуючи вищевикладене можна дійти висновку, що гендерна ситуація в українській політиці досить невтішна. Україна займає одне з останніх місць в Європі за показником участі жінок у політиці.

Принцип недискримінації за ознакою статі дійсно стає невіддільною складовою законодавства України, але в більшості випадків такі норми мають лише декларативний характер, та вони мають бути не лише декларативними, формально встановленими положеннями, а реально функціонуючими правовими нормами, та закріплювати засоби забезпечення їх належної реалізації на досягнення справжньої рівності чоловіків та жінок як на всіх рівнях життя, так і у політичній сфері країни.

Але потрібно розуміти, що гендерне квотування в політичній сфері не вирішує всіх питань щодо дискримінації жінок у політиці. Однак правильно вибудована система квот може призвести до значних прогресивних кроків стосовно жіночого представництва у політичній сфері.

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 141.

2. Вілкова О.Ю. Гендерне квотування – один із механізмів реалізації гендерно чутливої державної політики зайнятості. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2014. № 2. С. 25–29.

3. Іовчева А.М. Гендерна рівність у політиці: теорія та практика. *Наукові праці Чорноморського держ. ун-ту імені Петра Могили*. Серія: Політологія. 2009. Т. 122. Вип. 109. С. 88–92.

4. Карась Т.О., Оксамитна С.М. Гендерне квотування в Україні: громадська думка та досвід застосування. *Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки*. 2016. Т. 187. С. 39–47.

5. Сусллова І. Участь жінок в українській політиці. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2016. № 2(34). С. 18–19.